

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“
Факултет „Финанси“
Катедра „Финанси и кредит“

Докторант Биляна Диянова Дамянова

Докт. № d020218173

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертация за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ (по икономика) по докторска програма „Финанси, парично обращение, кредит и застраховка“ (Финанси)

на тема:

***ФИНАНСИРАНЕ НА АКТИВИ ЧРЕЗ ЛИЗИНГ –
АКТУАЛНИ ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА***

Научен ръководител:

Проф. д-р Теодора Димитрова

Свищов

2022 г.

Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита на заседание на Катедрения съвет на катедра „Финанси и кредит“ при Факултет „Финанси“ на Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – гр. Свищов.

Данни за дисертационния труд:

Брой страници – 180 стр.

Брой фигури – 62 бр.

Брой таблици – 3 бр.

Брой литературни източници – 100 бр.

Брой публикации на дисертанта – 4 бр.

Защитата ще се проведе на 10.02.2023 г. от 10:30 ч. в Заседателна зала „Ректорат“ на СА „Д. А. Ценов“.

Материалите по защитата са на разположение в Отдел „Докторантура и академично развитие“.

СЪДЪРЖАНИЕ НА АВТОРЕФЕРАТА

- I. Обща характеристика на дисертационния труд
  1. Актуалност на темата
  2. Обект и предмет на изследването
  3. Изследователска теза
  4. Цел на дисертационния труд
  5. Задачи и методология на изследването
  6. Обхват на изследването
  7. Структура на изследването
  8. Приложимост на резултатите от изследването

- II. Основно съдържание на дисертационния труд

Глава първа. Теоретични аспекти на лизинга

Глава втора. Актуални проблеми при финансирането на активи чрез лизинг

Глава трета. Предизвикателства при финансирането на активи чрез лизинг

Заключение

- III. Насоки за бъдещи изследвания по темата на дисертацията
- IV. Справка за научните и научно-приложни приноси в дисертационния труд
- V. Списък с публикациите на докторанта
- VI. Справка за съответствие с националните изисквания по Правилника за приложение на Закона за развитие на академичния състав в Република България
- VII. Декларация за оригиналност и достоверност

I. Обща характеристика на дисертационния труд

1. Актуалност на темата

Финансовата система на Република България е съвкупност от два аспекта – икономически (финансови отношения) и институционален (институции/учреждения). Икономическият мениджмънт е ключов фактор за постепенното усъвършенстване на технологичния свят. В него икономическите агенти – правителство, фирми и домакинства, определят своите нагласи, които рефлектират върху търсенето и предлагането в условията на пазарна икономика. Институционалният аспект на финансовата система се образува от специализирани институции – Министерството на финансите, Българската народна банка, Сметната палата, върховни органи на власт и други, които осъществяват управлението на финансовите отношения с цел просперитет на страната ни.

Една от основните сфери, за която паралелно с развитието на финансово-икономическите отношения ефективно обслужване на икономическите агенти е основна задача, е банковата. По своята същност „банката (Божинев, Б., 2013) е юридическо лице, което извършва публично привличане на влогове или други възстановими средства и предоставя кредити или друго финансиране за своя сметка и на собствен риск“. В последните години е все по-голямо разнообразието от продукти и услуги, които банките предоставят на своите клиенти – юридически лица и физически лица. Някои от по-важните са: банкови сметки, касови и безналични платежни услуги, кредитиране на физически и юридически лица, банкови спестовни продукти, банкови платежни карти, отдалечено банкиране, документарни операции, специфични форми на банково кредитиране, попечителски и инвестиционни услуги.

Дисертационният труд е насочен към групата на специфичните форми на банковото кредитиране и по-конкретно към лизинга като форма за финансиране на активи. Актуалността на темата се основава на факта, че в съвременните пазарни условия все повече икономически агенти прибегват до лизинга като специфичен, но в същото време високо ефективен и гъвкав метод на финансиране поради наличието на значителни предимства, които притежава. Лизинговият пазар в Република България все повече разширява обхвата си и набира популярност за подобряване на икономическата дейност в страната. Проследяването на ключови лизингови показатели предоставя възможност за управлението и оптимизацията по отношение на състоянието и тенденциите в един от елементите на финансовата система, който подпомага икономическия растеж на страната.

2. Обект и предмет на изследването

Обект на дисертационния труд е лизингът като източник за финансиране на активи.

Предметът обхваща актуални проблеми и предизвикателства при управлението на лизинговия процес.

3. Изследователска теза

Тезата, която авторът защитава в хода на изследването, е: открояването на проблемно-ориентираните предизвикателства пред лизинговия пазар е предпоставка за оптимизация на лизинговия процес и за усъвършенстване на мениджмънта на лизинговите дружества.

4. Цел на дисертационния труд

С настоящия дисертационен труд се поставя за цел да се представи и анализира процесът на финансиране на активи чрез лизинг за периода 2010 – 2020 г., като се обособят актуалните проблеми и предизвикателства пред бранша.

5. Задачи и методология на изследването

Определената цел предопределя следните по-важни **задачи**:

- Извършване на ретроспективен анализ по отношение възникването и еволюцията на лизинга – теоретичните основи за същността на лизинга и формите му, предлагани на лизинговия пазар;
- Анализ на динамиката и тенденциите пред състоянието на лизинговия пазар в Република България за периода 2010 – 2020 година;
- Структуриране параметричния профил на лизинговата сделка;
- Изследване на факторите, въздействащи върху лизинговия процес;
- Разработване на инструментариум за оптимизация на лизинговия процес.

При настоящото изследване в методологически аспект разработката се позовава на използването и прилагането на следните видове анализ: „ex post“, структурен, сравнителен, практикоприложен, анкетен метод. Получените резултати се представят чрез графичен метод, който дава картина на лизинговия пазар в Република България.

Дисертационният труд е разработен на основата на проучена библиография, публично достъпни статистически данни и първични данни, съставено анкетно проучване за постигане на основната цел на изследването.

6. Обхват на изследването

Дисертационният труд **обхваща** състоянието на лизинговия пазар в Република България след финансово-икономическата криза през 2008 година. Авторът избира период на разглеждане от 2010 г. до 2020 г. поради интерес, свързан със стабилизиране на лизинговата пазарна ниша след тежкото сътресение в икономическия свят. **Извън обхвата** на дисертацията е подробен статистически анализ на състоянието на лизинговия пазар в Република България по време и след влиянието на COVID-19 кризата и военните действия в Украйна, както и проблемите и предизвикателствата на лизинговия процес при въвеждане на дигитализационните реформи.

7. Структура на изследването

Дисертационният труд е с общ обем от 180 стандартни страници, структуриран в три глави по следния начин:

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ

ГЛАВА ПЪРВА. ТЕОРЕТИЧНИ АСПЕКТИ НА ЛИЗИНГА

1. Произход и еволюция на лизинга
2. Същностни характеристики и форми на лизинга
3. Сравнителни предимства и недостатъци на лизинга при финансирането на активи

ИЗВОДИ ОТ ГЛАВА ПЪРВА

ГЛАВА ВТОРА. АКТУАЛНИ ПРОБЛЕМИ ПРИ ФИНАНСИРАНЕТО НА АКТИВИ ЧРЕЗ ЛИЗИНГ

1. Анализ на състоянието на лизинговия пазар в Република България
2. Параметричен профил на лизинговата сделка
3. Управление на лизинговия процес

ИЗВОДИ ОТ ГЛАВА ВТОРА

ГЛАВА ТРЕТА. ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРИ ФИНАНСИРАНЕТО НА АКТИВИ ЧРЕЗ ЛИЗИНГ

1. Анализ на факторите, оказващи въздействие върху лизинговия процес
2. Риск мениджмънт на лизинговата дейност
3. Възможности за оптимизация на лизинговия процес

ИЗВОДИ ОТ ГЛАВА ТРЕТА

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

ПРИЛОЖЕНИЯ

БИБЛИОГРАФИЯ

Списък с авторските публикации, свързани с темата на дисертационния труд

Справка за съответствие с националните изисквания по Правилника за прилагане на Закона за развитие на академичния състав в Република България

Декларация за оригиналност и достоверност на дисертационния труд

Приложимост на резултатите от изследването

Разсъжденията от теоретичен аспект и постигнатите изводи и констатации в дисертационния труд акцентират най-вече върху емпиричните резултати от изследването и имат за цел да подкрепят твърдението, че открояването на проблемно-ориентираните предизвикателства пред лизинговия пазар е предпоставка за оптимизация на лизинговия процес и за усъвършенстване мениджмънта на лизинговите дружества.

С изграждането на уеббазирана платформа „**Leasing experience**“, която може да е индивидуална за всяка лизингова компания или обща за всички лизингови институции, е възможна оптимизацията на лизинговия процес. Капиталът, отделен от лизинговите компании за разработването на платформа, няма да е малък като абсолютна стойност, но ще допринесе многократно за бързо, качествено и доходоносно клиентско удовлетворение в свят на технологиите.

Проучените и използваните в дисертационния труд литературни и информационни източници, приложените модели и разработените подходи за изследване са изключително полезни и ефективни за автора в професионалната му дейност и подобряват неговите компетенции и работоспособност, като в същото време биха могли да подпомогнат всяка една заинтересована по темата страна.

II. Основно съдържание на дисертационния труд

ГЛАВА ПЪРВА. ТЕОРЕТИЧНИ АСПЕКТИ НА ЛИЗИНГА

В настоящата глава от дисертационния труд е поставен акцент върху търсенето на отговор на въпросите: – Кога и къде се заражда лизингът и неговото еволюиране в съвременните икономически условия? Кои са основните форми и техните същностни характеристики, предлагани на пазара? Какви са сравнителните предимства и недостатъци на лизинга при финансирането на активи?

Първо. Произход и еволюция на лизинга

Второ. Същностни характеристики и форми на лизинга

Трето. Сравнителни предимства и недостатъци на лизинга при финансирането на активи

Чрез хронологичното проследяване на лизинга с помощта на ex post анализа се констатира, че е сравнително стар начин за финансиране на активи с богата история и много трансформации, за да придобие съвременното си предназначение. Днес в XXI век лизингът е един от най-ефективните начини за закупуване на скъпи активи, които са жизнено необходими за развитието и надграждането на съществуващите капиталови пазари.

На база основните характеристики на лизинга и видовете лизинг, срещани в теорията и практиката, може да се изведе следното определение за лизинга. „Лизингът“ е широкообхватен и модернизирани метод за финансиране на активи. През последните десетилетия може да се счита за трамплин за новосъздадените и слабо развитите предприятия, които се усъвършенстват и заемат конкурентоспособно място на пазара. *Теоретично би могъл да се определи като специфичен вид писмено споразумение, чрез което лизингодателят предава на лизингополучателя правото да*

използва определен актив за фиксиран времеви период срещу съответното договорено заплащане.

На база предимствата и недостатъците на лизинговото финансиране развиващите се предприятия се снабдяват с нови и модернизирани активи и технологии, позволяващи повече обем на продукция, която носи печалба на фирмата. В резултат на това те стават по-конкурентоспособни на пазара. Лизингът е сравнително евтин начин за финансиране на активи, посредством набор от променливи параметри – самоучастие, срок, лихва, активи, които зависят от желанието и възможностите на лизингоискателите – юридически лица или физически лица. Лизингополучателите спестяват един много важен ресурс, а именно „времето“, което може да бъде използвано за други цели. Лизинговите компании поемат голяма част от административната работа, свързана с лизинговия процес. Всеки лизингодател защитава интересите на своите клиенти, за да бъдат максимално удовлетворени от предоставения им актив за ползване и съпътстващите го услуги. Лизингът задължава финансово лизингополучателя, който трябва добре да планира и реализира бизнес плановете си, за да е платежоспособен и кредитоспособен за целия срок на лизинговия договор.

ИЗВОДИ ОТ ГЛАВА ПЪРВА

От изложението, направено в глава първа Теоретични аспекти на лизинга, се формират следните по-важни изводи и заключения:

Първо: Лизингът е исторически богата форма на финансиране, претърпяла множество трансформации. Той може да се определи като „коренът“ на новосъздадените и слабо развитите предприятия. С негова помощ те се превръщат в конкурентоспособни на пазара.

Второ: Разнообразието от видове лизинг, предлагани на лизинговия пазар, способства за максимално удовлетворяване потребностите на юридическите и физическите лица.

Трето: Предимствата и недостатъците, които лизингът притежава, го класират на първите позиции сред източниците за финансиране на активи.

ГЛАВА ВТОРА. АКТУАЛНИ ПРОБЛЕМИ ПРИ ФИНАНСИРАНЕТО НА АКТИВИ ЧРЕЗ ЛИЗИНГ

Пред икономическия просперитет на дадена страна стоят множество препятствия. Навременното откриване на проблематиката и използването на различни методи за тяхното отстраняване е в основата на бързото и качествено адаптиране към форсмажорни ситуации. Глава втора е структурирана по следния начин:

Първо. Анализ на състоянието на лизинговия пазар в Република България

Второ. Параметричен профил на лизинговата сделка

Трето. Управление на лизинговия процес

Лизинговият пазар в Република България е със засилен интерес към финансовия лизинг с неговите разновидности, в сравнение с оперативния лизинг, който е по-слабо развит у нас. Лизинговите договори, които се сключват, са средносрочни и дългосрочни, като техният срок варира от 1 до 5 години, което е 80% от общо договорите. Спрямо лихвения процент лизинговите сделки с най-голям обем са с плаващ лихвен процент, който е по-нисък от фиксирания и затова е предпочитан от икономическите субекти. Имуществото, което лизингоискателите избират за финансиране, е движимо, силно развито е в областта на транспортните средства, които заемат повече от половината дял от общо вземания и нов бизнес по

финансов и оперативен лизинг. След тях са машините, съоръженията и индустриалното оборудване, които са необходими за повишаване производителността и разширяване на пазара. Слабо развит сектор на лизинговия пазар е финансирането на недвижимото имущество, следвано от компютри и друго електронно оборудване, което заема под 1% от общо вземания и нов бизнес по двата основни вида лизинг – финансов и оперативен.

По отношение на показател лизингово проникване, показващ инвестиционната активност в страната и заинтересоваността към развитието на научно-технологичния процес, лизинговият пазар в Република България е приблизително в средата на класацията в Европа. Анализираният резултат се дължи на относително пропорционалните нива на лизинговия портфейл и новия бизнес спрямо БВП. От това следва, че лизинговата индустрия осигурява необходимата подкрепа на родната икономика.

При настъпване на леки сътресения в икономиката лизинговият пазар е податлив, защото е свързан с инвестиционната дейност на икономическите субекти, но релевантното и последователно изследване на пазара би могло да предотврати евентуални икономически сътресения.

Лизинговата сделка е съвкупност от взаимодопълващи се процеси. Параметричният профил на една лизингова сделка преминава през дванадесет етапа, като всеки етап е от изключителна важност за коректността и законността на целия лизингов процес. Авторът изтъква основните проблеми, които може да възникнат в хода на всеки отделен етап и причинно-следствените връзки помежду им. Първият проблем е неразбиране на тематиката на лизинговия процес, вследствие на което може да не се осъществи лизинговата сделка. Вторият проблем е свързан с некоректно попълнено искане за лизинг, но за да се избегне тази ситуация, лизингодателят съдейства за попълването на бланката. По продължителна идентификация на лизингоискателя при открити негативни отзиви се

класира на трето място. Този процес може да доведе до клиентско нетърпение, което е отрицателен сигнал за самата лизингова компания и да доведе до загуба на лизингова сделка, което от своя страна води до дефицит в приходната част и до загуба на пазарен дял. Основен проблем, който би настъпил в хода на обработка на депозирани документи, е одобрение на лизинговата сделка, но с допълнително поставени условия, които биха довели до по-сложно администриране на сделката и клиентска неудовлетвореност. Проблематичният аспект на етап подписване на лизингови документи е от правна гледна точка, затова лизинговите компании трябва да са гъвкави и да реагират на промени на някои членове на лизинговия договор.

Процесът по закупуване на лизинговия обект може да се обобщи, че е най-съществен от всички, защото в неговия ход възникват най-много предизвикателства, които могат да се считат за проблемно-ориентирани. Първият проблем е свързан с възможността, продавачът да се откаже да продаде обекта на договора. Вторият проблем, който може да възникне, е начинът на заплащане на актива. Третият проблем, който е бързо разрешим, е от правна гледна точка. Забавянето на някои от гореописаните проблеми води до това да се изпита търпението на лизингополучателя, при което „изпитът“ може да не получи положителен резултат, което води след себе си промяна на условията по одобрена лизингова сделка или директно законово прекратяване на лизинговия договор и загуба за страните.

През „живота“ на лизинговия договор лизингополучателят може да не е доволен от обслужването или условията от първоначалния застраховател, при което се задейства процес по смяна на застрахователната компания. Този етап е свързан с връщане на издадени полици и тяхното прекратяване и издаване на нови при други условия и застрахователни премии.

В практиката рядко се случват ситуации, в които е невъзможно да се осъществи регистрацията на актива. Този казус има два изхода:

прекръпяване на лизинговия договор и договор за покупко-продажба и възстановяване на разходите на страните или вписване на актива в Централен регистър на особени залози, ако регистрацията на актива не е жизнено необходима за експлоатацията на лизинговия обект.

Основният проблем, който се явява, е, ако след предаване на актив на лизингополучателя и след неговото експлоатиране се установи, че лизинговият обект не съответства на предпочитанията му поради техническите параметри, които притежава. Разрешаването на този проблем е между доставчика на актива и лизингополучателя, защото лизинговата компания е финансираща институция, а не производител на актива. В тази ситуация в практиката доставчикът предлага безплатно ремонтване на актива или замяна с нов, при което лизинговият договор преминава през трансформация, защото се пристъпва към предсрочно погасяване, прекръпяване под условие, встъпване в дълг.

Прехвърлянето на собственост генерира допълнителни разходи – удостоверение за застрахователна оценка на актива, който ще се прехвърля, нотариални разходи, разход за данък придобиване, пререгистрация на името на новия собственик, което може да доведе до нарушаване на благосъстоянието на икономическите субекти.

Управлението на лизинговия процес започва след активирането на лизинговия договор в системата на лизингодателя, което е следствие от приемо-предаването на лизинговия обект за фиксиран срок, определен в договора.

В практиката в хода на управление на лизинговия процес настъпват различни променливи, които водят след себе си проблеми, при които бързото намиране на решения генерира положителни ефекти за заинтересованите страни. В тази връзка се срещат реструктурирания – прекръпяване на договор под условие, разсрочване на остатъчна стойност, предсрочно изкупуване на един лизингов обект по лизингов договор с

повече обекти на лизинг, встъпване в дълг. Всички промени се отразяват с помощта на допълнителни анекси или споразумения към сключения лизингов договор.

ИЗВОДИ ОТ ГЛАВА ВТОРА

От изложението, направено в глава втора Актуални проблеми при финансирането на активи чрез лизинг, се формулират следните по-важни изводи и заключения:

Първо: Лизинговият пазар в България е силно развит в областта на движимото имущество. Слабо развита ниша е недвижимото имущество поради сложния процес, развиващ се в дългосрочен времеви аспект. Строгий мониторинг на лизинговия пазар в България е съществен инструмент, който би довел до разкриване на актуални проблеми и възможности за тяхната оптимизация.

Второ: Лизинговият процес, независимо от срока на лизинговия договор, е дълъг и преминава през взаимосвързани и взаимодопълващи се процеси и проблеми, без които лизинговият договор няма да е законно издържан и собствеността няма да е валидно прехвърлена.

Трето: Управлението на лизинговия процес е сложен и е съвкупност от множество фактори, които трябва стриктно да се следят и управляват с цел коректното отразяване във финансовите отчети на лизингополучателите и лизингодателите и избягване на данъчни санкции.

ГЛАВА ТРЕТА. ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРИ ФИНАНСИРАНЕТО НА АКТИВИ ЧРЕЗ ЛИЗИНГ

Лизингът е продължителен процес, който е изправен пред множество предизвикателства. Сътресенията в икономическия живот оказват силно

въздействие върху управлението на лизинговата сделка, при което необходимостта от извършване на строг мониторинг на инструментариума за поддържане на оптимални лизингови нива е от съществено значение.

Глава трета е разделена на следните три параграфа:

Първо. Анализ на факторите, оказващи въздействие върху лизинговия процес

Второ. Риск мениджмънт на лизинговата дейност

Трето. Възможности за оптимизация на лизинговия процес

Лизинговият процес е съвкупност от взаимосвързани етапи, които пряко и косвено въздействат на лизинговото финансиране. С помощта на анкетно проучване ще систематизирам факторите, определящи потребителския интерес към лизинговите продукти и услуги. Резултатите от него ще помогнат да се анализират причините, които въздействат върху лизинговия процес, и обособяването на предизвикателствата, които могат да се считат за проблемно-ориентирани. Анкетното проучване е структурирано в четири логично обвързани групи въпроси. **Първи раздел** е насочен към обща информация за респондентите, участвали в изследването. В анкетното проучване са включени два субекта на правото – юридически лица и физически лица. Юридически лица, участници в проучването, са с различни правни форми и сфери на дейност – транспорт и логистика, (32.8%), производствена и търговска дейност (23%) и селскостопанска дейност (19.7%). Преобладават фирми с годишен оборот от 1 000 001 лева до 3 000 000 лева, от което следва, че заможни юридически лица използват лизингово финансиране за подпомагане на бизнес целите им. Физическите лица, участници в изследването, попадат в различен възрастов диапазон – 26 до 35 г., с образователен статус висше и по-високо. Семейното положение предполага за растеж на раждаемостта. Част от респондентите (37.6%) са семейни с две и повече лица. Месечният доход е от съществено значение за рисковия профил на клиент, затова колкото е по-висок, толкова рискът

намалява. Анкетиранияте лица с най-голям относителен дял са с месечен доход в границите – над 5 001 лева и 1 001-3 000 лева. **Вторият раздел** е свързан с факторите, определящи потребителския интерес към лизинговите продукти и услуги. Лизинговото финансиране набира популярност като метод за финансиране на активи, благодарение на гъвкавостта, прозрачността на условията и облекченията, които предлага. По-голямата част от респондентите (63.4%), участници в проучването, през последната година – 2021 г. са закупили актив чрез лизинг. Факторите, които оказват въздействие върху лизинговия процес, са многобройни, но по-съществените са: потребителският интерес на икономическите агенти, икономическото състояние на страната ни, видът на лизинга, активът, който се финансира и неговата доставна стойност, срокът, лихвата и застрахователните условия. На база анкетното проучване обслужването на клиентския портфейл е от съществено значение за неговото запазване и увеличение. Близко 50% от анкетиранияте лица изказват мнение, че добрата комуникация, качеството и бързината на обслужване и съдействието при влошено платежно поведение и финансово състояние са определящи при избор на лизингова компания. **Трети раздел** акцентира върху влиянието на пандемията COVID-19 върху лизинговия процес. COVID-19 е голямо предизвикателство пред финансово-икономическият живот на целия свят. В негови условия бързо се променят потребителските нагласи, което води до свиване на пазарни ниши, което рефлектира силно върху лизинговия пазар. Мораториумът, предлаган от БНБ за временно отлагане на плащанията на главница и/или лихва по банковите кредити, действа като стимулант за силно засегнатите фирми и физически лица и дава сила за справяне с извънредното положение. **Четвърти раздел:** Предизвикателства пред лизинговия процес, които може да се считат за проблемно-ориентирани. Политико-икономическата среда влияе пряко и косвено върху лизинговата бизнес среда. Поради несигурността, пред която е изправен целият свят, 57% от респондентите от

анкетното проучване споделят, че се страхуват да инвестират в нов продукт. Лизинговият процес е изправен пред множество предизвикателства като част от тях може да се считат за проблемно-ориентирани: документооборотът, който се подписва при настъпване на лизингови взаимоотношения с лизингова компания, задължителните застраховки – автокаско или имущество през целия срок на лизинговия договор; допълнителните разходи, свързани с прехвърляне на собствеността на лизинговия обект, възрастта на актива, който може да се финансира чрез лизинг. Рискът е съществен фактор при определяне на предизвикателствата, защото е неизбежна част от лизинговото финансиране и живота на лизинговия договор. Най-съществен риск, пред който са изправени и двете страни, е рискът от влошено финансово състояние на лизингополучателя. С правилните методи и мониторинг може да се създаде матрица за минимизиране на проблемите и превръщането им в ползи за страните в едно лизингово преживяване.

Управлението на риска е сложен процес, който се базира на разнообразна методология, с помощта на която се минимализират възможни загуби за лизинговата компания. Риск мениджмънтът на лизинговата сделка е съвкупност от вътрешни и външни индикатори, които чрез редовен мониторинг се управляват с цел увеличаване на ползите и намаляване на рисковете за заинтересованите страни. Стабилното финансово състояние на юридическите лица и доброто благосъстояние на физическите лица са фактори за нискорискови лизингови портфейли.

Оптимизацията на лизинговия процес е сложен поради спецификата на лизинговото финансиране и съвкупността му от взаимосвързани етапи. Лизингът, като сложно социално-икономическо явление, изпълнява най-важните функции за осигуряване на ефективността на производството на стопанските субекти и засилване на тяхната иновационна и производствена дейност. Въпреки естеството на лизинга, лизинговите компании се стремят

към дигитализация на някои етапи от лизинговия процес. С изграждането на уеббазирана платформа от типа „**Leasing experience**“, която може да е индивидуална за всяка лизингова компания или обща за всички лизингови институции, е възможна оптимизацията на лизинговия процес. Капиталът, отделен от лизинговите компании за разработването на платформа, няма да е малък като абсолютна стойност, но ще допринесе многократно за бързо, качествено и доходно клиентско удовлетворение. Във **Фигура 1** е представен процесът на лизингово оптимизиране, както следва:

Leasing experience

Фигура 1. Уеббазирана платформа „Leasing experience“

Източник: Авторова адаптация

ИЗВОДИ ОТ ГЛАВА ТРЕТА

Изводите от глава трета, която е посветена на анализ на факторите, въздействащи върху лизинговия процес, неговия мениджмънт и възможностите за оптимизацията му, са свързани със следните констатации:

Първо. С помощта на анкетното проучване се систематизираха факторите, влияещи върху потребителския интерес към лизинговите продукти и услуги – видът на лизинга, активът, който се финансира, и неговата доставна стойност, срокът, лихвата и застрахователните условия. Най-развитата ниша на българския лизингов пазар е на финансов лизинг с неговите разновидности. Сегментът, който се отличава пред другите, е на движимото имущество и по-конкретно на транспортните средства. Сключените лизингови договори са с живот от 4 до 5 години, с плаваща лихва и лихвен процент от 2% до 3%, с еднократна административна такса. Застрахователният процес е неразделен от лизинговото финансиране, който защитава собственика на актива и обезщетява неговия ползвател.

Второ. Риск мениджмънтът на лизинговата дейност, пречупен през призмата на бизнеса, е сложен процес, съчетан с разнообразна методология, която е насочена към минимализиране на вътрешни и външни индикатори, рефлектиращи върху целия лизингов процес. По-лесното управление и улавяне на рисковете се постига чрез редовен мониторинг, който е основополагащ за увеличение на ползите и намаляване на негативните последици от сътресения на финансово-икономическия живот на дадена страна.

Трето. Дигитализационната трансформация е бъдещето на дадена конкурентна страна, която утвърждава иновациите и не се страхува от променящите се тенденции. С помощта на технологиите капиталът на човешкия фактор ще бъде насочен към усъвършенстване на електронните платформи с цел ефективно и качествено клиентско преживяване.

Четвърто: Чрез промяната на нормативната уредба, свързана с прехвърлянето на собственост, все повече икономически агенти ще пристъпят към лизингово финансиране на земеделска техника, което ще рефлектира върху по-висока производителност, стимулиране на българските производители и по-висок процент обработваеми площи, което е благоприятно за развитието на икономиката на страна ни.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд е насочен към открояването на проблемно-ориентираните предизвикателства пред лизинговия пазар, които са предпоставка за оптимизация на лизинговия процес и за усъвършенстване на мениджмънта на лизинговите дружества. В изложението последователно са оформени основни резултати и изводи от изследването в теоретичен, методически и практикоприложен аспект, както следва:

Първо. Лизингът от исторически аспект е метод за финансиране на активи, който с годините претърпява множество трансформации, за да придобие съвременното си значение. Лизингът е привлеченият капитал на новосъздадените и слабо развитите предприятия, които с малка подкрепа се превръщат в конкурентоспособни на пазара. Разнообразието от видове лизинг, предлагани на лизинговия пазар, способства за максимално удовлетворяване потребностите на юридическите и физическите лица. Откритите основни предимства и недостатъци на лизинга го определят като високо ефективен и гъвкав метод за финансиране на активи.

Второ. Проучените теоретични постановки и разнообразието от научни изследвания в областта на лизинговото финансиране ни предоставят обобщена информация във връзка с влиянието на сътресенията в икономиката върху лизинговия пазар. Авторът на дисертационния труд

стига до извода, че при настъпване на леки сътресения в икономиката лизинговият пазар е податлив, защото е свързан с инвестиционната дейност на икономическите субекти, но релевантното и последователно изследване на пазара би могло да предотврати евентуални икономически катаклизми.

Трето. Лизинговите потребители имат засилен интерес към финансовия лизинг с богатия му асортимент. На лизинговия пазар в Република България все повече се развива пазарната ниша на движимото имущество. Лихвеният ресурс е плаващ, като неговата цена е с марж от 2% до 3%. Срокът на лизинговите договори е от 4 до 5 години, което предполага тенденция за дългосрочно финансиране с цел оптимални лизингови вноски. Застрахователният и лизинговият пазар са взаимосвързани, което е фактор за развитие или свиване на сегменти от икономиката на страната ни. Доказателствата на изложените констатации се позовават на подробен статистически анализ на лизинговото състояние за периода 2010 – 2020 година и практикоприложния метод, който авторът на дисертационния труд използва при настоящото научно изследване.

Четвърто. Параметричният профил на лизинговата сделка е съвкупност от взаимосвързани и взаимодопълващи се процеси. Техният мониторинг е ключов фактор за управлението на лизинговата дейност за постигане на висок потребителски интерес, предотвратяване на данъчни санкции и развитие на пазарни ниши, които подпомагат икономическия просперитет на страната.

Пето. Анкетният метод, използван за постигане на поставената цел и задачи, ни дава възможност да констатираме факторите, въздействащи върху лизинговото финансиране – видът на лизинга, активът, който се финансира, и неговата доставна стойност, срокът, лихвата и застрахователните условия. С помощта на респондентите, участници в анкетното проучване, се потвърждава мнението на автора, че най-развитата ниша на българския лизингов пазар е на финансов лизинг с обект движимо

имущество и по-конкретно на транспортните средства. Този факт за пореден път подсказва, че недвижимото имущество се финансира посредством банковото кредитиране.

Шесто. Риск мениджмънтът на дадена лизингова компания е неразделна част от лизинговия процес. Той е фактор за увеличение на пазарен дял и минимализиране на вътрешни и външни индикатори, които рефлектират върху лизинговата бизнес среда. При настъпване на форсмажорни обстоятелства риск мениджърите се придържат към прилагане на методология, целяща запазване на редовен лизингов портфейл и намаляване на необслужваните експозиции.

Седмо. Успешното управление на лизинговия пазар е постижимо при приспособяването му към съвременните дигитализационни реформи. Разработеното предложение за електронна платформа от типа „Leasing experience“ е средство за спестяване на време и е начален етап към оптимизацията на лизинговия процес в свят с бързо променящи се технологии. С нейна помощ по-лесно ще се откриват проблемите и предизвикателствата, които водят до загуби за дадена лизингова компания, което ще се отрази негативно върху изграденото реноме и намаляване на пазарния ѝ дял.

На база горенаписаното, като обобщение, може да се направи следният извод: Инвестиционната активност в страната и заинтересоваността към развитието на научно-технологичния процес са фактори, които определят лизинговия пазар в Република България приблизително в средата на класацията в Европа. Това твърдение се дължи на относително пропорционалните нива на лизинговия портфейл и новия бизнес спрямо БВП, от което следва, че лизинговата индустрия осигурява необходимата подкрепа на родната икономика.

III. НАСОКИ ЗА БЪДЕЩИ ИЗСЛЕДВАНИЯ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Проблематиката с настоящия дисертационен труд на тема „Финансиране на активи чрез лизинг – актуални проблеми и предизвикателства“ не се изчерпва и нейната актуалност продължава като по този начин може да се определят следните насоки за бъдеща изследователска работа по проблематиката:

1. Задълбочен анализ на състоянието на лизинговия пазар на Република България по време и след влиянието на COVID-19 кризата и военните действия в Украйна.
2. Изследване проблемите и предизвикателствата на лизинговия процес при въвеждане на дигитализационните реформи.

IV. СПРАВКА ЗА НАУЧНИТЕ И НАУЧНО-ПРИЛОЖНИ ПРИНОСИ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Първо. На база ex post анализ е проследена историческата линия на лизинга по отношение на възникването и еволюцията му като е изведена авторова дефиниция на понятието „лизинг“, като специфичен вид писмено споразумение, чрез което лизингодателят предава на лизингополучателя правото да използва определен актив за фиксиран времеви период срещу съответното договорено заплащане. Чрез инструментариума на сравнителния анализ са изведени основни предимства на лизинга, определящи го като високо ефективен и гъвкав метод за финансиране на активи.

Второ. Въз основа на авторов статистически анализ на състоянието на лизинговия пазар в Република България за периода 2010 – 2020 г., са открити проблемите и предизвикателствата пред бранша (документооборотът, който се подписва при настъпване на лизингови взаимоотношения с лизингова компания; задължителните застраховки – автокаско или имущество през целия срок на лизинговия договор; допълнителните разходи, свързани с прехвърляне на собствеността на лизинговия обект; възрастта на актива, който може да се финансира чрез лизинг). В тази връзка чрез метода на индукцията и дедукцията са изведени специфики в параметричния профил на лизинговата сделка и е предложен алгоритъм за ефективното ѝ управление.

Трето. Чрез авторово анкетно проучване, емпирично е изследван потребителският интерес към лизинговите продукти и услуги. Въз основа на детайлен причинно-следствен анализ, са систематизирани факторите определящи склонността към ползването на лизинга като метод за финансиране на активи, както и основните рискове пред участниците в

лизинговия процес. Предложен е инструментариум за минимализиране на рисковете при лизинговата дейност.

Четвърто. Въз основа на авторов методологичен анализ на лизинговия процес, са предложени възможности за неговата оптимизация, в т.ч. чрез моделирана уеббазирана платформа от типа „Leasing experience“. Дигитализацията на лизинговата дейност е очертана като икономическа необходимост и перспектива за гъвкавост, ефективност и просперитет.

СПИСЪК С ПУБЛИКАЦИИТЕ НА ДОКТОРАНТА

Статии:

1. Дамянова, Б. (2020). „Лизинговият пазар в България – състояние и тенденции“. Годишен алманах Научни изследвания на докторанти – Стопанска академия “Димитър А. Ценов“ – Свищов, Том XIII - 2020 г., Книга 16 - Студии и статии, ISSN: 1313-6542-книжно издание на 14.12.2020 г.

Доклади:

1. Damyanova, B. (2020). „General profile and dynamics of lease receivables in the Republic of Bulgaria for the period 2017 - 2019“. Публикувана разработка на страница 118 в сборник: „Облік аналіз і контроль в стратегії розвитку економіки України“; Тези доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції молодих науковців, аспірантів, здобувачів і студентів; УДК 657: 657.1
2. Дамянова, Б. (2021). “Предимства и недостатъци на лизинга през призмата на бизнеса“. Публикувана разработка на страница 53 в електронен сборник: „Глобални и регионални измерения на международните икономически отношения“; ISSN 2738-8573. Адрес на електронното издание: виртуална библиотека DLib на Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов - <https://dlib.unisvishtov.bg/handle/10610/4478>.
3. Заркова, С., & Дамянова, Б. (2022). Изследване склонността към потребление на лизингови услуги в условията на COVID-19. 70 години Финансово-счетоводен факултет (стр. (под печат)). София: УНСС. doi:10.13140/RG.2.2.11150.64323

**V. СПРАВКА ЗА СЪОТВЕТСТВИЕ С НАЦИОНАЛНИТЕ
ИЗИСКВАНИЯ ПО ПРАВИЛНИКА ЗА ПРИЛОЖЕНИЕ НА
ЗАКОНА ЗА РАЗВИТИЕ НА АКАДЕМИЧНИЯ СЪСТАВ В
РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ**

Национално изискване в брой точки: 30,00

Брой студии, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране,
или публикувани в редактирани колективни томове: 0 бр.

Брой точки за автора: 0

Брой статии, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране,
или публикувани в редактирани колективни томове: 1 бр.

Брой точки за автора: 10 точки

Брой доклади, публикувани в нереферирани списания с научно
рецензиране, или публикувани в редактирани колективни томове: 3 бр.

Брой точки за автора: 25

Общ сбор точки: 35,00 > 30,00

VI. ДЕКЛАРАЦИЯ ЗА ОРИГИНАЛНОСТ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд в обем от 180 стр. под заглавие: Финансиране на активи чрез лизинг – актуални проблеми и предизвикателства и представлява собствена научна продукция на автора. В него са използвани авторски идеи, текстове и визуализация чрез графики, схеми, таблици и формули, като са спазени всички изисквания на Закона за авторското и сродните му права чрез надлежно цитиране и позоваване на чужда авторска мисъл, както и данни, включително:

1. Постигнатите в дисертационния труд резултати и изведени приноси са оригинални и не са заимствани от изследвания и публикации, в които авторът няма участия.
2. Представената от автора информация във вид на копия на документи и публикации, лично съставени справки и др. съответства на обективната истина.
3. Научните резултати, които са получени, описани и/или публикувани от други автори, са надлежно и подробно цитирани в библиографията.

Дата: 10 Ноември 2022 г.

Докторант:

/Биляна Дамянова/